

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
(повна назва факультету)
кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти
(повна назва кафедри)

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ЗАСОБІВ НА РОЗВИТОК
МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ТРЕТЬОГО РОКУ ЖИТТЯ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконав: студент(ка) 241М групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
(шифр, назва)

Освітньо-професійної (наукової)
програми «Дошкільна освіта»
(назва)

Єленич Тетяна Володимирівна
(ПІБ)

Керівник к.пед.н. Полевікова О.Б.
(наук.ступінь, вчене звання ПІБ)

Рецензент д.пед.н. Андрієвський Б.М.
(наук.ступінь, вчене звання ПІБ)

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи розвитку мовлення дітей на ранніх етапах онтогенезу за допомогою сучасних освітніх засобів	
1.1. Розвиток мовлення дітей раннього віку на засадах діяльнісного підходу	6
1.2. Освітні засоби як основа реалізації дидактичного принципу наочності	11
1.3. Механізм розвитку активного мовлення дітей	14
РОЗДІЛ 2. Експериментальне дослідження впливу сучасних освітніх засобів на розвиток мовлення дітей третього року життя	
2.1. Організація та первинні результати експериментальної роботи	17
2.2. Розвиток активного мовлення дітей третього року життя під впливом сучасних освітніх засобів (формувальний етап)	22
2.3. Результати дослідно-експериментальної роботи	38
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42
ДОДАТКИ	
Додаток А. Методика № 1 “Вивчення розуміння мовлення”	46
Додаток Б. Методика № 2 “Знайди іграшку”	48
Додаток В. Методика № 4 “Назви що ти бачиш”	49
Додаток Г. Методика № 6 “Опиши картинку”	50
Додаток Д. Зразки сучасних освітніх засобів для розвитку мовлення дітей раннього віку	52
Додаток Ж. Кодекс академічної доброчесності	56

ВСТУП

Актуальність дослідження визначається особливістю сензитивності раннього віку для розвитку всіх форм мовленнєвого спілкування, тому що своєчасне й повноцінне оволодіння мовленням – передумова розумової активності на всіх наступних етапах онтогенезу. Про це свідчать праці Н. Аксаріної, А. Богуш, М. Кольцової, Г. Розенгарт-Пупко, Ф. Сохіна, Є. Тихеєвої та ін..

Стосовно мовленнєвого розвитку дітей третього року життя проблема досліджувалася вченими в різних аспектах, серед них: закономірності, принципи та методи навчання дітей раннього віку, що обґрунтовані такими вченими як А. Богуш, К. Крутій, Г. Ляміна, Н. Маліновська, Т. Науменко, Л. Олійник, Л. Павлова, О.Саприкіна, Л. Федоренко, Т. Юртайкіна та ін..

За сприяння Міністерства освіти і науки України розроблена Концепція створення засобів навчання нового покоління, яка враховує формування в Україні нової парадигми системи освіти. Її характерними рисами є: перехід до евристично-пошукової моделі освітнього процесу; оптимальне поєднання гуманітарної і природничо-математичної складових освіти, варіативність навчальних програм тощо.

Роль наочності у розвитку активного мовлення дітей раннього віку обґрунтована в працях А. Богуш, Л. Виготського, О. Запорожця, О. Леонтєва та інших.

Усе зазначене вище й зумовило вибір теми дослідження: **«Вплив сучасних освітніх засобів на розвиток мовлення дітей третього року життя»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження розроблялася в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Формування професійної компетентності кадрового

педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів».

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності методики використання сучасних освітніх засобів у процесі розвитку мовлення дітей третього року життя.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність діяльнісного підходу стосовно розвитку мовлення дітей раннього віку.
2. Вивчити педагогічний аспект проблеми використання засобів навчання в освітньому процесі.
3. Визначити специфіку мовленнєвої активності дітей третього року життя.
4. Виявити критерії, показники та рівні розвитку мовлення дітей третього року життя.
5. Обґрунтувати й довести ефективність експериментальної методики використання сучасних освітніх засобів у процесі розвитку мовлення дітей третього року життя.

Об'єктом дослідження є процес мовленнєвого розвитку дітей третього року життя.

Предметом дослідження – методика використання сучасних освітніх засобів у процесі розвитку мовлення дітей третього року життя.

У дипломній роботі використані *теоретичні* (аналіз літератури); *емпіричні*: педагогічний експеримент та **методи математичної обробки** одержаних результатів дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні методики використання сучасних освітніх засобів у процесі розвитку мовлення дітей третього року життя. Дістала подальшого розвитку комплексна методика розвитку мовлення дітей раннього віку за допомогою таких освітніх засобів

як су-джок, фланелеграф, бізіборд, сенсорні коробки, фетрові книжки, килимки-трансформери.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що пропонована методика може бути використана в освітньому процесі ЗДО груп раннього віку; під час розроблення методичних рекомендацій для вихователів закладів дошкільної освіти, лекцій для студентів спеціальності «Дошкільна освіта»; у системі безперервної освіти.

Апробацію одержаних результатів здійснено 2020 року в альманасі ХДУ «Магістерські студії».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ НА РАННІХ ЕТАПАХ ОНТОГЕНЕЗУ ЗА ДОПОМОГОЮ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ЗАСОБІВ

1.1. Розвитку мовлення дітей раннього віку на засадах діяльнісного підходу

Усе життя людини відбувається у різних видах діяльності. Емоційне спілкування є основним видом діяльності на першому році життя. Дослідження М. Лісіної підтверджують обов'язковість ролі дорослого в емоційному спілкуванні, що впливає на розвиток пізнавальних рухів та орієнтацію малюка у довкіллі [16]. Головна функція у цей період – це функція взаємодії, що поступово розмежовується на особистісні та інструментальні функції. Крик, що передує розвиткові інтерактивної функції, не виражає побажання дитини, а потім, коли дорослий реагує на нього, стає вигуком. За їх допомогою відбувається привертання уваги малюка до дорослого, щоб отримати бажане, виразити становище, саме тому розрізняють інструментальну функцію мовлення.

Під час активного емоційного спілкування, що супроводжується тактильним контактом й активізацією м'язів всього тіла, одним із найважливіших досягнень першого року життя є реакція дитини на слова дорослого.

Оскільки предметом нашого дослідження є освітні засоби, на часі розгляд проблеми формування предметних дій малюка.

Предметні дії – це, на думку Д.Ельконіна, дії з об'єктом щодо покладеної на нього соціальної функції та соціально розвиненого типу його використання, що виникають лише під час спільної діяльності дорослого та дитини [40, с. 101].

Вільне маніпулювання передує засвоєнню дитини предметного середовища. Перший рік життя, коли настає активне неспання, у

спілкуванні з дорослим характеризується виникненням перших чуттєвих контактів дитини з предметом. Протягом перших двох-чотирьох місяців малюк може виконувати розтяжку, розглядання, мацання, поплескування по предмету, а також повторне поплескування.

Дії немовля чотирьох-семи місяців життя, як зазначає Р. Лехтман-Абрамович (1945), характеризуються хапанням, повторним захопленням і витягуванням, смоктанням, хапанням і відпусканням, розгойдуванням, стукотом для отримання звуків, звільненням предмета з руки, відокремленням у предметі окремої частини. Ці маніпуляційні дії з предметом засвідчують рухову та сенсорну здібність руки малюка і здійснюються за допомогою орієнтовних процедур обстеження.

Основна причина обстеження – новизна об'єкта. Через зміни об'єкта (положення в просторі) маніпуляції перетворюються на пошук чогось нового в об'єкті, тобто набувають ознак орієнтовних дій. За допомогою початкових відчуттів дитина дізнається про властивості предметів (гладкість, колір, твердість, смак тощо).

Поступово змінюються процедури обстеження, їх зміст визначається можливостями аналізатора немовля, що викликає зміну самої дії.

У системі орієнтирів, що відповідають властивостям предметів і формуються у малюків як система тактильно-рухових орієнтаційних дій, тактильний аналізатор як найстаріший аналізатор починає працювати в пренатальний період. Саме рука виявляє справжні властивості предметів. Тож у ранньому дитинстві руку називають такою, що навчає око [38].

Операції маніпулятивного обстеження стають наближеними до орієнтовних дій, що виконуються конкретними операціями. На цьому етапі дитина зосереджується на якостях предмета. Дізнавшись про якість предмета, дитина багато разів відтворює дії, що дають змогу випробувати предмет у такій якості. У цьому процесі головна роль належить дорослому і контролюється ним, тому орієнтовна функція мовлення дорослого стає важливою, що в той же час спонукає дитину до певних мовленнєвих

проявів.

Дорослий, який керує практичною діяльністю дитини, наводить приклад правильного здійснення тієї чи іншої дії та усно оцінює правильність виконання, радіє дитині з її успіху. Такі позитивні оцінки дорослого і постійна рухова навичка роблять дитиною упевненою, сприяють появі нових почуттів та позитивних емоцій від виконаних дій, що призводить до його багаторазового повторення.

Кінець першого року життя характеризується перетворенням орієнтовних дій на предметні, що відображають досвід вивчення властивостей предметів.

Така реструктуризація змісту об'єктивних заходів пов'язана з перетворенням конкретних суб'єктних операцій у суб'єктні дії, що здійснюються опосередкованими суб'єктом операціями [18].

На рівні предметних дій якість предметів, а також призначення об'єктів, що передаються дорослим, ставить дитину перед можливістю взаємодії між об'єктами, що призводить до міждисциплінарних відносин на рівні розуміння, які поступово відображаються мовленням. Появі нових значень інформаційної функції сприяє розвиток розуміння мовлення під час маніпулювання малюка з предметами – виду діяльності, що є провідною у цьому періоді (самостійна вказівка на предмет, вказівка на відповідь на запитання та образи дій).

Формування нових цінностей в інших функціях відбувається через розвиток провідної функції мовлення. Наприклад, підтвердження та заперечення – в інструментальній функції; згода або відмова, якщо дорослий запропонував щось зробити – у регуляторній функції. Функція взаємодії відображає негативну відповідь та відповідь на запит. Саме у цей момент з'являється нова евристична функція мовлення (дитина запитує назву предмета або його частин [11, с. 72]).

Раніше малюк на запитання дорослого відповідав предметною дією, звукоімітацією або вокалізацією. На цьому етапі вже є всі передумови для

виникнення активного мовлення, якщо педагог спонукає дошкільника до словесних відповідей на ситуативне запитання. За цей час завершується перехід до опосередкованих предметом дій, що здійснюються за допомогою інструментальних операцій.

Завдяки інформаційній функції найбільша кількість значень з'являється у перші два роки. Її інтенсивний розвиток дозволяє дитині не лише вчитися, а й зображати властивості предметів та дій за допомогою жесту, вокалізацій тощо.

Поява дій, опосередкованих предметами, – специфічна риса в онтогенезі людини. У контексті формування предметної діяльності, що відбувається, коли дитина здатна діяти предметно-опосередковано, здійснюється набуття та узагальнення в ранньому дитинстві досвіду предметної діяльності [18].

Ті сенсорні функції, що розвивалися у віці немовляти, продовжують формуватися в ранньому дитинстві. Протягом цього часу встановлюється диференційна чутливість для розрізнення градації ознак тієї самої сенсорної модальності. Візуальне сприйняття, спрямоване на впізнавання предметів і людей, проходить фазу спеціалізації: перелік образів поступово накопичується в пам'яті, що дозволяє здійснювати перцептивні операції як початкову фазу мислення – образну категоризацію. Ці перцептивні операції стають можливими, якщо тім'яно-скроневі асоціативні ділянки кори є досить зрілими і мають тривалі транскортикальні асоціативні зв'язки, що продовжують своє формування. Категоризація образів розвивається від сприйняття об'єкта в ситуації відокремлення ознаки об'єкта та вміння розрізнити основні ознаки, що дозволяє абстрагувати від ситуації предмет [12, с.103].

Образну категоризацію вважають необхідною, щоб сформувати сенсорні еталони – ті інваріантні ознаки, що з'являються в структурі різних схожих об'єктів [12]. Особливість цих сенсорних стандартів – усвідомлення та словесні визначення. Образна категоризація тісно

пов'язана із процесом формуванням узагальнень як розумових операцій та р мовленнєвим розвитком [12].

Необхідною умовою усвідомлення дошкільником сенсорних стандартів форми, розміру, кольору та появи її словесного позначення, є спільна практична діяльність та спілкування з дорослим. Дитина лише набуває власного досвіду під час діяльності, але самостійність дітей – поняття символічне. Дитина, маніпулюючи іграшкою, спостерігає, що дорослий робить із іграшкою, і бере іграшку так, як дає педагог, щоб утримати в руці. Ще до того, як відбувається становлення активного мовлення дитини, підтримка дорослого виконує функцію спілкування та керівництва діями дитини.

Д.Ельконін підкреслює важливу роль дорослих у формуванні об'єктивних дій. По-перше, для дитини вчинок означає, що він вчиняється з дорослим або від його імені. Дорослий знаходиться в центрі засвоєння об'єктивних дій, ініціює об'єктивні дії дитини. По-друге, якщо дія виконана так, як показав дорослий, загальна мета може бути досягнута. С. Новосьолова стверджує, що наслідування діям дорослого захищає дитину від неефективної можливості отримати особистий негативний досвід [18]. Виходячи з цього, відбувається "ритуалізація" порядку дії [40, с.138]. Для маленької дитини проблема полягає у формуванні правильних способів дій із предметами.

Діяльність суб'єкта передуює мовленню; це важлива передумова її виникнення та подальшого розвитку та джерело значущої складової спілкування [18].

Ігрова діяльність є основним інструментом діяльності для оволодіння соціальними зразками, що створені людством. Знання мети та методів використання предметів, іграшок в ігровій діяльності, а також предметної можливості тільки у взаємодії з дорослим. Важлива передумова набуття дитиною умовних знарядієвих дій – вільна ігрова діяльність дитини [12].

Спільні предметні та ігрові дії дитини у взаємодії з дорослим сприяють формуванню нового виду сприйняття – сприйняття, що опосередковане словом.

Дії з предметами у малят мають подвійний характер, що призводить до появи двох видів діяльності. Першої – практичної, коли виконавчі операції є надзвичайно важливими. У такій діяльності спостерігається орієнтація на якість предметів, присвоєння цих якостей тощо. Друга діяльність – це діяльність із загальними схемами, зі значенням предметів, їх використання у різних ситуаціях. Тож предметна гра малюка – це діяльність із предметами лише за їх значенням [41, с. 192].

Предметна діяльність у контексті ігрової ситуації визначається як предметно-ігрова діяльність. Відповідно до тлумачення Б. Ельконіна, ми уточнюємо деталі змісту предметно-ігрової діяльності з точки зору розвитку активного мовлення дошкільнят. Як і в мовленнєво-предметній так і у предметно-мовленнєвій діяльності, головним учасником предметно-ігрової діяльності є дорослий, який забезпечує перехід у гру об'єктивних дій, а також показує та спонукає дитину їх виконувати. Ініціювання предметно-ігрової ситуації дорослим може передаватися через іграшку або предмет. Під час діалогу, що виникає в контексті такої ситуації, дорослий спрямовує увагу дитини на сам предмет, його властивості: форму, колір, фактуру. Педагог озвучує інформацію щодо якостей та властивостей за допомогою різних каналів сприйняття: зорового, акустичного, тактильного, які активізують механізми емоційної реакції та опосередковано впливають на емоційну сферу особистості [9].

1.2. Освітні засоби як основа реалізації дидактичного принципу наочності

Існують численні спроби схарактеризувати освітні засоби. Зокрема, П.І.Підкасистий розділяє засоби розвитку на матеріальні і ідеальні [22].

Ідеальні засоби розвитку – це ті засвоєні раніше знання і вміння, які використовують педагоги і діти для засвоєння нових знань. Л.С.

Виготський виділяє лінгвістичні (усна і письмова мова), семіотичні (знаки, символи, умовні позначення, таблиці, схеми), паралінгвістичні (жести, міміка) засоби. Ці засоби можна назвати засобами комунікації. Засобами розвитку в ЗДО також виступають основні види діяльності дитини (гра, праця, пізнання, спілкування тощо.), Навколишній світ у всьому його різноманітті. В якості особливого засобу розвитку в дошкільний період виділяють педагога – як необхідного дорослого, який транслює і допомагає в засвоєнні дітьми соціального досвіду.

Матеріальні засоби розвитку – це фізичні об'єкти, які використовують педагоги і діти для детального навчання:

- 1) натуральні об'єкти: об'єкти рослинного і тваринного світу, реальні предмети (об'єкти);
- 2) зображувальна, об'ємна наочність: опудала тварин, птахів, муляжі фруктів, овочів тощо;
- 3) сюжетні, дидактичні, спортивні, музичні, театралізовані, технічні іграшки; іграшки-забави, будівельні та конструктивні матеріали, іграшки-саморобки. Серед театралізованих іграшок: ляльки – театральні персонажі, ляльки бибабо, ляльки-маріонетки; набори сюжетних фігурок, костюми і елементи костюмів, атрибути, елементи декорацій, маски, бутафорія, великі надувні іграшки (казкові персонажі, тварини) тощо; технічних: фотоапарати, біноклі, підзорні труби, літальні моделі, калейдоскоп, дитячі швейні машини тощо; будівельних та конструктивних матеріалів: набори будівельних матеріалів, конструктори, конструктори нового покоління: «Lego», «Квадро», «Акваплей» тощо, легкий модульний матеріал; серед іграшок саморобок із різних матеріалів: неоформлені (папір, картон, нитки, тканину, шерсть, фольга, пінопласт), напівформлені (коробки, пробки, котушки, пластмасові пляшки, гудзики), природні (шишки, жолуді, гілки, солома, глина);
- 4) обладнання для дослідів, ігрове обладнання тощо;

- 5) навчально-ігрові посібники: «Логіко-маля» тощо;
- 6) дидактичний матеріал (роздатковий матеріал).

Найбільш ефективний вплив на вихованців справляють сучасні аудіовізуальні та мультимедійні засоби розвитку.

Принципи використання освітніх засобів:

- врахування вікових та психологічних особливостей дітей;
- гармонійне використання різноманітних засобів розвитку;
- творча взаємодія дорослого та здобувача дошкільної освіти;
- надання переваги безпеці у користуванні освітніми засобами.

Засоби розвитку, що використовуються в дитячому садку для забезпечення освітньої діяльності, розглядаються відповідно до вимог Базового компоненту освіти як умова реалізації освітньої програми, за якою працює заклад дошкільної освіти, що передбачає навчально-методичні, дидактичні, матеріальні ресурси, створені для ефективного розв'язання освітньо-виховних завдань в оптимальних умовах.

Добір освітніх засобів здійснюється для тих видів дитячої діяльності (ігрова, продуктивна, пізнавально-дослідницька, комунікативна, трудова, музично-художня діяльність, сприйняття художньої літератури), що найбільшою мірою сприяють вирішенню розвиваючих завдань на рівні дошкільної освіти, а також з метою активізації рухової активності дитини.

Обладнання має відповідати санітарно-епідеміологічним нормам, гігієнічним, педагогічним і естетичним вимогам.

Для всебічного розвитку дітей вихователем кожної вікової групи забезпечується наявність різних дидактичних засобів: альбомів, художньої літератури, дидактичних ігор, різних сюжетних ігрових наборів та іграшок.

У всіх групах дитячого садка створюють розвивальне середовище із спеціальним обладнанням.

Для розвитку мовлення і мовленнєвого спілкування: набори книг, картин, розвивальні ігри, схеми для складання оповідань, фланелеграф,

ширма, бізборди, різноманітні види лялькового театру, аудіо- і відеоапаратура, телевізор, енциклопедії тощо.

Отже, засоби розвитку малюків починаються від народних іграшок до аудіовізуальних засобів. В якості особливого засобу розвитку в дошкільний період виділяють педагога – як необхідного дорослого, який транслює і допомагає в засвоєнні дітьми соціального досвіду.

1.3. Механізм розвитку активного мовлення дітей

Оскільки мовлення дітей є результатом слухового сприйняття мовлення дорослих, процес його формування не можна вважати самостійним явищем [10]. Формування структури слова подібне до утворення умовного рефлексу, але різниця полягає в тому, що рефлекс формується через індивідуальний досвід дитини, а структура слова формується в процесі навчання дитини під впливом мовлення дорослого.

На думку, А.Іванова-Смоленського, доречним є виокремлення двох методів навчання дітей словам: остенсивного методу та внутрішньомовного перекладу. Сутність остенсивного методу полягає в тому, щоб показати суб'єкт та одночасно назвати його. Важливо, щоб дитина повторювала і запам'ятовувала цю назву. При цьому обов'язково слід тренувати артикуляційний апарат – рухову частину мовленнєвого механізму. Остенсивний метод сприяє оволодінню дошкільником значного словникового запасу та здатності наслідувати дорослого мовця. Сутністю іншого провідного методу – внутрішньомовного перекладу – є те, що дитина вчиться новому завдяки вже знайомим словам [10, с. 64].

Предмет, що позначається словом, на етапі становлення мовлення розуміється дитиною як образ самого предмета і водночас як дія з ним. На думку А.Іванова-Смоленського, значення слова – найпростіша смислова одиниця мовлення. Слово – це нейронний зв'язок визначення, де зміст є лексичним значенням. Кожне слово у своїй структурі характеризується наявністю загального значення, суттєвого змісту [10, с. 66]. Процес узагальнення призводить до специфічно людської форми роздумів про

реальність. Узагальнення – новий, вищий рівень мислення, якого дитина досягає завдяки мовленню [10, с.114]. Здатність до узагальнення формується у дитини другого року життя. М.Кольцова виділяє чотири ступені узагальнення: перший ступінь – слова на позначення конкретних предметів; другий ступінь – слова на позначення групи однорідних предметів; третій – слова на позначення групи предметів, однакового призначення та четвертий ступінь – слова, що містять усі попередні узагальнення [14]. Опановуючи узагальненнями, здібності дитини потрапляють за межі власного досвіду і переходять у соціальний досвід. Саме тоді слова – це вже засіб мислення та спілкування.

Від засвоєння певного словника дитина переходить до формування власних речень у вигляді суджень. Такі вчені як А.Іванов-Смоленський, Є.Бойко, Т.Ушакова стверджують, що у внутрішній мовленні слова пов'язані між собою нервовими динамічними зв'язками. Вчені вивчають фізіологічні механізми, за допомогою яких слова пов'язуються між собою, і визначають як відтворення окремих елементів мовлення, так і твірних механізмів.

Механізми поєднання та побудови висловлювань – це твірні мовленнєві механізми. Механізм поєднання, комбінування – це центральний базовий механізм мовлення. Цей механізм відповідає за таку якість мовлення як продуктивність. Йому підлягають репродукція (відтворення) та вибір. Одиницями поєднання вважають слова, фрази і навіть надфразові єдності. За твердженням О.Леонтьєва, у складі нашого мовлення наявні так звані «автоматичні пробіжки», які використовують у власному мовленнєвому досвіді, утворюючи відповідні комбінації та речення та утворюючи різні типи речень [15]. На ефект комбінованого механізму впливає завдання, експресивний мотив, тоді як ефективність забезпечується якістю лексичного матеріалу, граматичними здібностями та вміннями [8].

Важливими для нашого дослідження є узагальнення щодо умов, які сприяють виникненню мовленнєвих творчих механізмів. Наприклад, це стосується того, що дорослий має створювати такі мовленнєві ситуації, що передбачали б не лише репродукування, а продукування мовлення.

Надзвичайна роль у цьому процесі належить освітнім засобам. Як вони впливають на розвиток мовлення дітей раннього віку, буде розкрито далі.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ЗАСОБІВ НА РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ТРЕТЬОГО РОКУ ЖИТТЯ

2.1. Організація та первинні результати експериментальної роботи

Тому, з метою дослідження стану розвитку мовлення дітей третього року життя, ми провели констатувальний етап експерименту, у якому було проаналізовано рівень мовленнєвого розвитку дітей зазначеної вікової категорії.

Для вивчення стану розвитку мовлення ми користувалися методиками, які охоплюють зазначені напрямки та вікові особливості дітей (Таблиця 2.1.).

Таблиця 2.1.

Методики для вивчення стану мовлення дітей раннього віку

Назва методики	Мета	Матеріал для проведення
Методика № 1 “Вивчення розуміння мовлення”	виявити рівень сприйняття мовлення дорослого	лялька і 4 – 5 добре знайомих дітям предметів (кружка, брязкальце, собачка)
Методика № 2 “Знайди іграшку”	виявити розуміння мовлення дорослого	різноманітні знайомі предмети (іграшки, пірамідки, ляльки)
Методика № 3 “Хто це?”	виявити обсяг активного словника	предметні картинки
Методика № 4 “Назви те, що бачиш”	виявити стан звуковимови	предметні картинки
Методика № 5 “Розкажи за картинкою”	виявити рівень активного словникового запасу дітей	серія сюжетних картинок

Методика № 6 “Опиши картинку”	виявити стан контекстного мовлення	сюжетні картинки
Методика № 7 “Опиши картинку”	виявити стан граматичної будови мовлення	сюжетні картинки

Розглянемо деякі з них більш докладно.

Методика № 3 “Хто це?”

Мета: виявити обсяг активного словника.

Матеріал: предметні картинки.

Процедура проведення: для оцінки словарного запасу дитини увесь запропонований матеріал умовно можна поділити на три групи за ступенем частотності вживання слів у мовленні. У першу групу входять слова, означаючі предмети, які найчастіше зустрічаються у житті дитини. Для прикладу можна взяти приблизно картинки із категорій: одяг (шапка, шарф, сорочка, спідниця), овочі (капуста, морква, картопля, редиска), домашні тварини (кішка, собака, папуга), транспорт (велосипед, автомобіль, тролейбус), іграшки (лялька, брязкальця, м'ячик), птиці (сорока, голуб, сова).

Опрацювання отриманих результатів. Усі дані занесені в таблицю, де необхідно відмітити число правильних відповідей. 1 бал – правильна відповідь; 0 балів – неправильна відповідь.

Висновки про рівень розвитку мовлення.

10 балів – *високий рівень* об'єму словника; 8 – 9 балів – *достатній рівень*; 5 – 7 балів – *середній рівень*; нижче 5 балів – *низький рівень* [3; с. 63].

Методика № 5 “Розкажи за картинкою”

Мета: виявити рівень словникового запасу дітей.

Матеріал: сюжетні картинки.

Процедура проведення: дитині показують сюжетні картинки з урахуванням гендерних особливостей:

1. “Хлопчик (дівчинка) копають землю”.
2. “Хлопчик (дівчинка) сіють.”
3. “Хлопчик (дівчинка) поливають квіти.”
4. “Хлопчик (дівчинка) збирають квіти.”

Якщо дитина відволікається і не може зрозуміти, що зображено на картинці, треба пояснити і навмисно звернути увагу на це. Після того як переглянуті картинки, запропонувати розказати про те, що вона в них побачила. На розповідь про кожну картинку відвести по дві хвилини.

Опрацювання отриманих результатів. Усі результати відмічаються в таблиці, де фіксується наявність і частота використання дитиною різноманітних частин мови, граматичних форм та конструкцій речень. Оцінка результатів: 10 балів – у мовленні дитини зустрічаються всі 10 наведених у таблиці фрагментів мовлення; 7 – 9 балів – 7 – 9 фрагментів мовлення; 4 – 6 балів – 4 – 6 фрагментів мовлення; 3 – 5 балів – 3 – 5 фрагментів мовлення; нижче 2 балів – 1 – 2 фрагменти мовлення.

Висновки про рівень розвитку активного словникового запасу.

10 балів – *високий рівень*; 7 – 9 балів – *достатній рівень*; 4 – 6 балів – *середній рівень*; нижче 4 балів – *низький рівень* [3; с.48].

Методика № 7 “Опиши картинку”

Мета: виявити стан граматичного складу мовлення.

Матеріал: сюжетні картинки.

Процедура проведення: дитині пропонують сюжетну картинку, відповіді на яку потребують складання різних видів речень: простого, простого поширеного – з вживанням додатків прямого чи косвенного, з вживанням прийменників. Кількість виконаних фрагментів визначає кількість набраних дитиною балів: фрази: короткі – 1 бал; елементарні – 2 бали; розгорнуті – 3 бали; вільні – 4 бали; використання фраз, вірно

узгоджених у дієслівних та відмінкових закінченнях – 2 балів; використання прийменник – 2 бала.

Висновки про рівень розвитку граматичного складу мовлення.

7 – 8 – балів – *високий рівень*; 5 – 6 балів – *достатній рівень*; 3 – 4 балів – *середній рівень*; нижче 3 балів – *низький рівень* [7, с. 31].

Перевірка мовлення дітей дала змогу визначити **рівні мовленнєвого розвитку** перших трьох років життя.

До **високого рівня** ми віднесли мовлення без помилок.

Достатній рівень володіння мовленнєвими формами характеризував мовлення, у якому містилося не більше двох помилок.

Середній рівень мовленнєвої пильності мав малюк, у мовленні якого містилося від трьох до шести помилок.

Низький рівень мовлення дитини перших трьох років мали діти, у мовленні яких налічувалось від шести до восьми помилок.

Дослідивши розвиток мовлення дітей раннього віку за різними показниками, нам вдалося створити чітко окреслену картину стану розвитку мовлення дітей. Одержані дані засвідчує таблиця 2. 1.

Таблиця 2. 1

Результати вивчення стану розвитку мовлення дітей раннього віку на констатувальному етапі експерименту, у %

Показники / Рівні	В	Д	С	Н
Сприйняття	12 - 14	8 - 11	5 - 7	Нижче 5
Розуміння	5	4	3	Нижче 3
Обсяг активного словника	10	8 - 9	5 - 7	Нижче 5
Стан звуковимови	13	10 - 12	5 - 9	Нижче 5
Стан контекстного мовлення	6	4 - 5	2 - 3	Нижче 2
Стан граматичного ладу мовлення	7 - 8	5 - 6	3 - 4	Нижче 3
Максимальна кількість балів	66 - 63	56 - 46	39 - 27	Нижче 27

Рівні: В – високий; **Д** – достатній; **С** – середній; **Н** – низький.

Обстеження мовленнєвого розвитку малюків раннього віку нами здійснювалося в індивідуальній формі, з урахуванням психофізіологічних особливостей кожної дитини. Обстеження проводилося щоденно протягом тижня в процесі спеціально організованої взаємодії експериментатора та дитиною впродовж 10 – 15 хвилин, під час занять з вихователем та в природних умовах.

Для виявлення рівня сприйняття мовлення дорослого у дитини ми запропонували методику *«Вивчення розуміння мовлення»*, де використовували ляльку та чотири добре знайомих предметів (чашка, брязкальця, собачка тощо). Методика проводиться в індивідуальній формі та проводиться у декілька етапів (Додаток А) [39, с. 21].

Методика *«Знайди іграшку»*, проводилася для виявлення розуміння мовлення дорослого. Під час даної методики використовували різноманітні знайомі дітям предмети (іграшки, ляльки, пірамідки) (Додаток Б) [3, с. 26].

Для виявлення стану звуковимови була запропонована методика *«Назви що ти бачиш»*, *«Опиши картинку»* - для виявлення рівня сформованості контекстного мовлення (Додаток В; Д) [3, с. 83].

У нашому обстеженні приймали участь експериментальна група (ЕГ) та контрольна група (КГ), де кількість та вік дітей тотожні.

Після застосування зазначених методик ми отримали наступні результати, які зазначені у таблиці 2. 3.

Таблиця 2.3

Результати обстеження стану розвитку мовлення дітей дошкільного віку на етапі констатувального експерименту, у %

Рівні	В	Д	С	Н
Кількість дітей	4	12	36	48

Проаналізувавши отримані результати, ми дійшли висновку, що у дітей даного вікового періоду мовлення розвинене недостатньо.

Це спонукало нас до розробки методики здійснення формувального експерименту у закладі дошкільної освіти з метою розвитку мовлення дітей раннього віку, яку ми проаналізуємо у параграфі 2. 2.

2.2. Розвиток активного мовлення дітей третього року життя під впливом сучасних освітніх засобів (формувальний етап)

Для впровадження методики розвитку мовлення дітей раннього віку ми обрали дві групи: експериментальну (І-у молодшу №3) і контрольну (І-у молодшу №2), які мали приблизно однакові показники рівнів розвитку мовлення на початковому етапі, що засвідчують дані таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Показники рівнів розвитку мовлення дітей на початку здійснення формувального експерименту, у %

Групи / Рівні	В	Д	С	Н
ЕГ	4,2	12,3	30,5	53
КГ	4	11,5	30	54,5

Для розвитку мовлення і орієнтування в навколишньому з дітьми третього року життя ми проводили різноманітні заняття (2 заняття на тиждень, по 12 – 15 хвилин, з підгрупами дітей в 10 – 12 осіб), об'єднуючи дітей у підгрупи з різним рівнем розвитку.

Особливу увагу ми приділяли на розташування наочного матеріалу; його зовнішній вигляд; продумували мовленнєві завдання дітям та чим буде в цей час займатися інша підгрупа. Ніколи не забували та максимально використовували як мовленнєву, так і рухову активність дітей.

У дітей третього року життя ще не сформована правильна звуковимови, спостерігаються часті заміни окремих приголосних іншим більш простим у вимові. Саме тому ми на кожному занятті використовували чистомовки типу:

Са-са-са – ось яка краса.

За-за-за – мекає коза.

Со-со-со – у Тані колесо.

Зу-зу-зу – погодуй козу.

Також використовували дидактичні вправи на розвиток мовленнєвого дихання, що є передумовою безпомилкового, чіткого мовлення: здування з долоні пелюсток, шматочків паперу, кульок, вати тощо.

Улюбленими іграми дітей цього віку є дидактичні ігри з лялькою. Іноді дидактична гра проводиться у вигляді заняття. Лялька для дітей – «жива істота», їх одноліток. З лялькою відбуваються ті ж самі події, що із дитиною. Ляльку супроводжують інші іграшки (зайчик, ведмедик), використовуються різні побутові предмети (одяг, продукти, овочі, фрукти, меблі, посуд тощо). Все це сприяє збагаченню й активізації словника дітей. Саме тому ми активно використовували такі ігри з лялькою: “Фізична зарядка для моєї ляльки”, “Одягнемо ляльку на прогулянку”, “На гостинці до ляльки”, “Лялька Катруся захворіла”, “Навчимо ляльку мити посуд”, “Нагодуємо ляльку обідом”.

З метою вдосконалення розуміння мовлення оточуючих, розвитку вміння слухати і сприймати мовлення, звернене до всіх дітей, проводяться бесіди-оповідання без ілюстрацій і показу про те, що діти сприймали, робили на прогулянці, на занятті.

Своєрідністю занять було те, що їх можна проводити варіативно. Вихователь може спочатку розповісти оповідання з показом іграшок. А при повторному показі запитує у дітей, що вони робили тощо.

Дотримуючись розробленої методики, ми проводили **розповідь-бесіду** про Тарасика, кораблика та зайчика [3, с. 43].

Розповідь “Тарасик, кораблик і зайчик”

Хід. Перший раз вихователь розповідає і показує кораблик і зайчика. При повторному показі проводиться бесіда:

- Жив-був хлопчик (як його звали?)
- Тарасик.

- Купив тато Тарасику в крамниці (що купив тато Тарасику в крамниці?)
- кораблик.
- Узяв Тарасик (що взяв Тарасик ?) великий таз, налив туди (що налив Тарасик у таз ?)
- води і пустив плавати (що пустив плавати Тарасик ?)
- кораблик.
- У кораблик посадив (кого посадив Тарасик у кораблик ?)
- зайчика.
- Кораблик був (який був кораблик ?)
- Маленький.
- А зайчик (який ?)
- Великий. (Що трапилося з корабликом ?)
- І кораблик перекинувся (що трапилось із зайчиком ?).
- зайчик упав у воду.
- Тарасик (що зробив Тарасик ?)
- витягнув зайчика з води, посадив його на сонечко і сказав (що сказав Тарасик ?):
- “Нехай сохне!”

Гра “Курочка”

Мета: закріпити в активному мовленні звуконаслідування; навчити координувати рухи зі словом.

Хід гри. Діти ділилися на дві групи: перша – дітки, друга – курочки. Дорослий промовляв вірш Забіли Н. “Курочки”, діти відтворювали звуконаслідування. Потім діти мінялися: ті, хто був “курочками”, ставали дітьми, а ті, хто був дітьми, “ставали курочками”. Гра повторювалась.

На подвір’ї курочки –

Ціпу, ціпу, ціп! (Дорослий та діти скликають “курочок”)

Ось дітки ціпочкам кришать хліб. (Група діток імітує рухами годівлю курочок)

Ціпки бачать кришечки, (*“Курочки” прибігають до діток*)

Дзьобики –тук-тук !(*“Курочки” нахиляють голови декілька разів, при цьому вимовляючи: “Тук-тук !”*)

Весь шматок ціпочки

Вихопили з рук (*“Курочки” розбігаються з криком: “Ко-ко-ко”, а дітки розводять руками*).

У процесі роботи ми використовували сучасні освітні засоби. Схарактеризуємо їх. У 1984 році ефективність застосування методу суджок обґрунтував його автор – південнокорейський учений Пак Чже Ву. Су – це кисть, а джок – це стопа у перекладі з корейської мови [20; 24].

Су-джок – це яскраві гумові масажери у вигляді кульок і кілець **(додаток Д)**.

Нині в Україні є чимало послідовників цього методу. Їх ефективність на розвиток мовлення дітей раннього віку досліджували і ми.

Гумові кульки і кільця ми використовували під час промовляння текстів пальчикової гімнастики, чистомовок, тим самим впливаючи на біологічно активні точки і сприяючи мовленнєвому розвитку малюка. Наведемо приклади:

Вправи із масажером су-джок

Вправи з кульками – «їжачками»

Під керівництвом вихователя малята промовляють вірші та виконують відповідні дії з кульками:

- катають кульку між долонями;
- стискають її по чергово у кожній долоні;
- катають кульку по правій долоні по черзі кожним пальцем

лівої руки.

Після цього виконують вправи з віршованим супроводом.

Горішок

Ти котись, котись, горішок,

Наші пальчики потішиш.

(Катають кульку між долонями коловими рухами).

Нехай будуть вони всі

Сильні, вправні та міцні.

(Масажують пальці рук)

По долоні покружляй,

Сил і вправності їй дай.

(Знову катають кульку)

Котиться міцний горішок,

Й ручки враз стають міцніші

(Стискають кульку в кулачку).

Кулька

По колу кульку я катаю,

(Катають кульку по правій долоні коловими рухами)

Вперед-назад її ганяю.

(Катають кульку вперед-назад)

Тепер її я стисну трішки –

Так, як стискає лапку кішка,

(Стискають кульку в правій долоні)

І кожним пальчиком притисну,

(Притискають кульку по черзі кожним пальчиком правої руки)

Бо ж вправи ці такі корисні!

(Кулька лежить на долоні правої руки, і діти по черзі масажують її пальці пальцями лівої)

Потім повторюють те саме з лівою рукою.

Вправи з еластичними кільцями

Грибок

Промовляючи вірш, діти пересувають кільце по кілька разів по кожному пальцю кожної руки, починаючи від мізинця і закінчуючи великим.

Де ви, пальчики, ходили?

*Що ви цілий день робили?
 Оцей пальчик в ліс пішов,
 Оцей пальчик гриб знайшов,
 Оцей пальчик чистив,
 Оцей пальчик смажив,
 А цей пальчик усе з'їв
 І від цього потовстів.*

Фланелеграф – універсальний засіб мовленнєвого та пізнавального розвитку і природнього збагачення словникового запасу дітей (Додаток Д). Використання фланелеграфа в процесі навчання дозволяє цілеспрямовано розвивати зв'язну мову тому, що використання картинок, символів, піктограм, мнемотаблиць, схем, які викладаються на фланелеграфі в цілому розвивають розумову та мовленнєву діяльність дітей [21].

Метою ігрових технологій з використанням фланелеграфа є вирішення низки завдань:

- дидактичних. Збагачення лексики.
- розвиваючих. Розвиток уваги, пам'яті, мови, мислення, уяви, фантазії, творчих ідей, умінь.
- соціальних. Залучення до норм суспільства, адаптація до умов середовища.
- виховних. Виховання самостійності, волі, формування моральних, естетичних і світоглядних позицій.

Основне призначення фланелеграфа – проведення різних ігор, він дозволяє на очах у дітей розігрувати різні сюжети.

Діапазон ігор, в які можна грати на фланелеграфі, досить широкий [21].

Деякі з них:

- геометричні фігури і складання картинок з них;

- ігри на розвиток уваги і пам'яті (що змінилося тощо);
- танграм (складання фігур з простих геометричних форм: трикутників, квадрата, паралелограма);
- ігри на сприйняття кольорів;
- ігри на порівняння і зіставлення розміру і кількості.

Інтерактивні технології з використанням фланелеграфа будуються як цілісне утворення, що охоплює певну частину освітнього процесу та об'єднане загальним змістом, сюжетом, персонажем. Фланелеграф можна використовувати і в індивідуальній роботі з дітьми по закріпленню знань, отриманих на заняттях.

До того ж в дитячому садку, наприклад, фланелеграф сприймається дітьми як цікава іграшка, що дозволяє управляти зображенням на екрані, пересувати і складати картинки, виконувати безліч інших потрібних дій. Така форма занять значно полегшує процес ознайомлення з абеткою і лічильної грамотою. Діти швидше вчаться розпізнавати кольори і фігури, розвивають слухове і зорове сприйняття, моторику, пам'ять [21].

Отже, фланелеграф дозволяє вдаватися до прийому, який найбільш активізує мовленнєву діяльність дітей. Можливість самостійно моделювати сюжет істотно підвищує можливості для розвитку пізнавальної і мовленнєвої активності дитини. Діти, граючи з фігурами, зазвичай обговорюють свої дії, охоче відповідають на питання про створюваних зображеннях, складають короткі розповіді. Таким чином, можна використовувати гру-зображення і для розвитку мовлення дитини.

На формувальному етапі експерименту ми використовували ігри з фланелеграфом. Наведемо приклади.

Добери до нитки кульку

Мета. Розвивати увагу, допитливість малят, дрібну моторику рук. Закріплювати вміння розрізняти кольори (синій, зелений, червоний), співвідносити їх із заданим зразком. Розвивати елементарну просторову орієнтацію.

Матеріал: різноколірні паперові кружечки, нитки відповідних кольорів, фланелеграфи на кожну дитину.

Хід гри

Варіант 1. Дітям пропонують подивитися на кружечок, який тримає вихователь, і викласти на індивідуальному фланелеграфі кружечок такого самого кольору й підібрати до нього нитку.

Варіант 2. Вихователь пропонує дітям розглянути кульки й вибрати з них ті, що мають певний колір, а також викласти до них відповідні нитки.

Веселі промінчики у сонечка

Мета. Розвивати уяву, увагу, дрібну моторику рук. Виховувати позитивну налаштованість на природне довкілля. Продовжувати ознайомлювати дітей з поняттями довгий, короткий, закріплювати поняття один та багато, жовтий колір.

Матеріал: вирізані з паперу кружки та смужки різних розмірів, фланелеграфи на кожну дитину.

Хід гри

Варіант 1. Вихователь викладає на великому фланелеграфі сонечко (велике або маленьке) і відповідні промінчики (смужки). Пропонує дітям викласти таке саме сонечко на своїх фланелеграфах.

Варіант 2. Вихователь викладає велике сонечко і поряд маленьке. Пропонує дітям підібрати відповідні промінці (смужки).

Таким чином, фланелеграф – дидактичне пристосування для розвивавальних занять із дітьми. Використання фланелеграфа допомагає розвивати у дітей: увагу, пам'ять, дрібну моторику, мислення та мовлення, зорове і слухове сприйняття, словесно-логічне мислення тощо.

Бізіборди – дошки для заняття малюка – були придумані Марією Монтессорі досить давно – ще в ХХ столітті (Додаток Д). Діти, що розвиваються за цією методикою, з раннього віку привчаються до самостійності в ході вивчення простих речей. Навколо них створюється

невимушена атмосфера, в якій їм широко представлено право вибору займатися тільки тим, що їм дійсно цікаво [23, с. 115-117].

Таким чином, бізіборд – це розвивальна дошка з надійно закріпленими на полотні різноманітними кнопками, вимикачами, клямками, гачками, карабінами, кранами та іншими маленькими «небезпеками», які дитині в повсякденні чіпати заборонено або не бажано [4, с.25].

Використання бізіборду як засобу розвитку мовлення дітей раннього віку на формувальному етапі експерименту відбувалося у такій самій послідовності, як робота з дидактичним матеріалом Марії Монтесорі. Спершу дорослий показував малюку раціональний спосіб роботи із розвивальною дошкою, подавав зразок дій з нею. А потім, пропонував дитині виконати ці дії самостійно. Згодом, дитина маніпулювала предметами з власної ініціативи та бажання, супроводжуючи свої дії мовленням [26, с.352].

Сенсорні коробки – це ємності з різним сенсорним наповненням (рідинами, сипучими матеріалами, желе, клейстером, іграшками тощо). Це надзвичайно корисна і багатофункціональна іграшка для дітей раннього та дошкільного віку. Дитина може мацати дрібні предмети, пересипати, ховати їх, придумати свій сюжет. Ігри з сенсорною коробкою сприяють розвитку мовлення малюка [34, с.34].

Сенсорні коробки мають ряд переваг, що дозволяють їх активно використовувати:

- не вимагають багато часу на виготовлення;
- компактні;
- доступні;
- надають безліч можливостей для навчання;
- є відмінним доповненням до тематичних занять;
- їх зможе зробити будь-який педагог.

Сенсорні коробки універсальні тим, що можуть використовуватися у всіх вікових групах.

Для дітей до 2-х років підійдуть прості сенсорні коробки з великими предметами. Використовуються коробки з наповнювачем різними по тактильним відчуттям. Робиться це з метою дати дитині якомога більше відчуттів, розробити пальчики і ручки в цілому.

Для дітей 2-3 років додаємо в коробки іграшки-предмети і показуємо, як з ними грати, даємо різні завдання. Це необхідно для координації рухів і формування дрібної моторики. А так само діти під час гри з сенсорними коробочками вчаться розрізняти предмети за розміром, кольором і властивостям

Під час експерименту малюків залучали до таких ігор як «Ховаємо ручки» і «Пальчиковий басейн» - ці ігри спрямовані не тільки на зняття психоемоційного напруження, але і на знайомство з крупою. Вони дуже подобаються дітям.

У грі «Пересипаємо крупу» дитина слухає і порівнює звук від кожної крупи, наприклад, від гороху – дзвінкий, від рису – приглушений, від манки – практично беззвучний.

На розвиток дрібної моторики і дотику спрямована гра «Вгадай, що це». Дитина опускає руки по черзі в сенсорні коробочки з різною крупою, обов'язково називайте крупу і порівнюйте відчуття. Через якийсь час можна їй запропонувати визначати їх навімання з закритими очима.

«Сортуємо предмети» – вчимося розвивати вміння відрізняти предмети, знаходити у них щось спільне, розрізняти предмети за розмірами, кольорами, властивостями, а так само така гра вчить дитину самостійно мислити.

«Сортуємо крупу» – у дрібних макаронах шукають квасоллю, така гра розвиває дрібну моторику. Якщо у дитини виходить це легко, пропонуємо виконати те ж саме за допомогою ложки. Найспритнішим пропонуємо щипці, пінцет або прищіпку.

«Кругле і квадратне» – малюки обмацують закопані предмети і вгадують їх.

Гра «Знайди певну фігуру» – розвиває уважність, здатність знаходити предмети заданої форми.

«Злови мене» – з контейнера, наповненого водою, можна сачком виловлювати рибок або інші іграшки, тим самим розвиваючи координацію рухів і спритність.

У додатку Д подано сенсорну коробку, що сприяє розвитку монологічного та діалогічного мовлення дітей раннього віку. Вона як настільний театр, але ще й має змогу розвивати тактильні відчуття дитини.

Фетрова книжка – це освітній засіб із цікавими елементами, що дозволяє вирішувати завдання розвитку мовлення дитини раннього віку, ураховуючи її індивідуальні особливості [17, с.20].

В експерименті їх виготовляли самостійно. Активно в цей процес залучалися батьки.

Опишемо ігри, де в нагоді стали фетрові книжки.

Гра "Квітова галявина" Мета гри: розвиток дрібної моторики, вчити дітей застібати кнопки, закріплення знань кольорів і відтінків, розвивати координацію рухів і орієнтування в просторі.

Гра «Шнурівка» має поле з петельками, що розташовані в шаховому порядку на тлі кольорів веселки. Це поле можна використовувати як математичний тренажер. Мета гри: розвинути мовлення, дрібну моторику і навчити дитину добирати шнурки, вставляти в їх отвори, зав'язувати на бантик шнурок, закріплювати кольори веселки, вчити орієнтуванню в просторі, вчити рахувати, виконувати математичні диктанти. Виховувати посидючість, цілеспрямованість, розвивати мовленнєву активність, увагу, сприяти розвитку логічного мислення й орієнтації в просторі.

Гра «Їжачок» - це дидактична гра на застібання – розстібання гудзиків, а також деталі їжачка на липучках, тож його можна розбирати як пазл, вгорі сторінки є стрічка, на якій їжачок сушить грибочки. Гра сприяє

розвитку мовлення, дрібної моторики, координації рухів обох рук, окоміру, концентрації уваги, посидючості, закріплює знання кольорів і розмірів, навчають рахунку тощо.

Гра «Пальчиковий театр» - багатофункціональна. Мета гри: розвиток дрібної моторики, звуконаслідування, розвиток інтонації і виразності мовлення, розвиток артистичних і творчих здібностей, збагачення словника, розвиток монологу і діалогу, і багато іншого.

Гра Чудова квітка (стрічка-шнурівка). Мета гри: розвинути дрібну моторику і навчити дитину вставляти стрічки – шнурки в петельки, зав'язувати на бантик стрічку або шнурок. Завдання: виховувати посидючість, цілеспрямованість, розвивати мовленнєву активність, увагу, сприяє розвитку логічного мислення. Ігровий задум: на ігровому полі квітка, на її пелюстках петельки, дитина має вставити стрічку в петельки. У центрі квітки є метелик (кріпиться на кнопці). Вихователь пропонує дитині стягнути шнурок і він виявиться в бутоні.

Гра «Захоплююче намисто». Мета гри: розвиток мовлення, дрібної моторики пальців рук, закріплення знань кольору, геометричних фігур, знайомство з цифрами, навчання лічбі. Вчити нанизувати дрібні і великі намистинки, розвивати просторову уяву, мислення, координацію руху, посидючість, вправність і уважність.

Гра «Мозаїка». Мета: розвиток мовлення, дрібної моторики, фантазії і пам'яті. Завдання: вчити викладати прості схематичні зображення предметів; закріплювати назви кольорів і відтінків; розвивати уяву і творчість, просторові уявлення; виховувати терпіння і посидючість. Розширювати тактильний досвід. Активізувати в мовленні слова «м'який», «шорсткий».

Гра «Лабіринт». Мета гри: розвивати мовлення, просторову уяву, мислення, координацію рухів, посидючість, дрібну моторику і уважність. Ця гра благотворно впливає на нервову систему. Ігровий задум: потрібно

провести намистинку від однієї тварини до іншої (персонажів можна міняти, вони кріпляться на липучках).

Також з метою розвитку мовлення дітей раннього віку нами використовувалися такі сучасні освітні засоби як килимки-трансформери **(Додаток Д)**.

Це були саморобні килимки-трансформери, створені за допомогою батьків, а також килимки-пазли та ортопедичні килимки.

У дитячих розвивальних килимків для самих маленьких є певний набір елементів, які вчать дитину чомусь новому. Найчастіше це невеликі рухливі деталі (квіточки, кубики, пелюстки), що розвивають дрібну моторику і дотик. Якщо ігрові елементи килимка виконані у вигляді різних геометричних фігур-дитина зможе з раннього віку дізнатися, що таке квадрат, трикутник, коло тощо [19, с.19].

Деталі килимка виконані з матеріалів різних кольорів, а на поверхні килимка нанесені малюнки на певну тематику (природа, транспорт, місто). Так малюкові простіше вивчити кольори, попутно почувши від виховательки, що «у синій річці плавають сріблясті рибки», а «пташки літають в зеленому лісі».

Вельми корисні в розвиваючих килимках такі «девайси», як різні брязкальця, «пищалки», різні шарудливі вставки, дзвіночки. Вони не тільки розвивають дитячий слух, а й вчать будувати логічний ланцюжок: «якщо натиснути ось тут, то можна почути шарудіння чи писк».

Крім того, ми використовували і килимки із захованими елементами або іграшками: це розвивало не тільки розуміння мовлення, а й логіку малюка, мотивувало шукати і домагатися свого.

Перший етап дослідно-експериментальної роботи – це етап орієнтованих дій із освітніми засобами, що передбачав створення умов для розуміння мовленнєвої ігрової ситуації, оновлення знайомих мовленнєвих жанрів, заохочення загальномовленнєвої діяльності, стимулювання до наслідування мовлення експериментатора.

На цьому етапі ми приділяли увагу збагаченню мовленнєвих жанрів (звернень, запитів, інструкцій, жанрів етикету), формуванню особистого дискурсу шляхом використання мотиваційних мовленнєвих дій вихователя (діалогічного монологу, звернення, запиту, зауваження) та використанню художнього слова, що стимулює мовленнєву діяльність у дітей.

Ми визначили основні засоби розвитку активного мовлення на цьому етапі: мовленнєву ігрову взаємодію та предметну ігрову діяльність, що складає основу емоційно-мовленнєвого спілкування в художній та предметній діяльності.

Другий етап експериментально-дослідної роботи – це етап конкретних дій із освітніми засобами. На цьому етапі відбувалося розширення спектру мовленнєвих жанрів, заохочення мовленнєвих коментарів власних дій, стимулювання мовленнєвих реакцій на мовлення педагога та заохочення до використання сенсорних еталонів та конкретних понять.

Ми активно впроваджували такі педагогічні умови як збагачення мовленнєвих жанрів через розмову з іграшкою, з дорослим. Також приділяли увагу формуванню персонального дискурсу, застосовуючи спонукальні мовленнєві дії вихователя (використання адресного мовлення, прохань, реплік-повторів, реплік-провокацій), художнє слово, щоб стимулювати мовленнєву активність дітей.

На цьому етапі ми використовували переваги в розвитку активного мовлення предметно-ігрових ситуацій художньо-предметного змісту: предметно-ігрових та мовленнєво-предметних.

Третій етап – це етап опосередкованих освітніми засобами предметних дій. Тут приділялася увага збагаченню спектру мовленнєвих жанрів, стимулюванню діалогів у контексті засвоєних дітьми жанрів мовлення, мотивації ініційованого активного мовлення.

Педагогічні умови на третьому етапі були спрямовані на те, щоб збагатити такі мовленнєві жанри як розмова дитини з дитиною,

діалогізованого монологу, жанрів інституціонального дискурсу, формування особистого дискурсу за допомогою мотиваційних мовленнєвих дій з боку дорослого, завдяки зверненню, запиту, проханню, зауваженню, репліки-провокації, використанню художнього слова для стимулювання мовленнєвої діяльності.

Перевагу віддали ситуаціям активізації спілкування (мовленнєво-ігровим, художньо-предметним) як основним засобам активізації мовлення малюка.

Передбачалося, що в результаті роботи на третьому етапі дошкільники оволодіватимуть тактикою діалогу в аспекті засвоєних ними мовленнєвих жанрів, ініціюючи активне мовлення малюків.

Перед початком роботи ми здійснили аналіз матеріально-технічної бази, а також методичного забезпечення ЗДО, де планувався експеримент. За результатами аналізу було виявлено потребу методичного супроводу щодо розвитку активного мовлення малюків за допомогою сучасних освітніх засобів. Особливістю дослідно-експериментальної роботи було збагачення середовища групи раннього розвитку художніми матеріалами, іграми, сучасними освітніми засобами.

Тому безпосередньо перед початком експерименту ми здійснили підготовку належної матеріальної бази, яка уможлиблювала здійснення обґрунтованої методики. Це репрезентовані нами матеріали: масажери Su-Jok, фланелеграфи, бізіборди, сенсорні коробки, фетрові книги, килимки-трансформери.

Спочатку ми вчили малечу спілкуватися за взірцем вихователя, показували можливі варіанти предметних дій із описаними вище освітніми засобами, залучали до самостійних предметних дій, стимулювали активне дитяче мовлення.

Засвоєнню лексики сприяли фланелеграфи, фетрові книжки, на формування граматичних умінь значний вплив справляли бізіборди, сенсорні коробки активізували спілкування у системі дорослий-дитина,

дитина-дитина. Діалогізовані монологи найбільш ефективно формувалися на килимках-трансформерах.

Ми намагалися задіяти до маніпулювання з освітніми засобами якнайбільше дітей, заохочували ініціативність мовлення.

На другому етапі вже спостерігалася активна участь дітей у спільній діяльності, підвищилася загальна активність малят.

Емоційний відгук, звуконаслідування тварин, комах та неживих істот, зображення яких містилося у фетрових книжках, на фланелеграфі, розвивали ініціативну та розуміючу позиції спілкування дошкільнят.

Значний ефект мало адресне звернення експериментатора, саме тоді діти активно повторювали фрази та слова вихователя.

Діти, які посіли активну позицію, самостійно повторювали зразки мовлення дорослого, коментували свої дії, продукували ініціативні репліки.

Тренувальні вправи в предметно-ігрових ситуаціях за допомогою масажерів су-джок покращували звуковимову, розвивали сенсорні еталони та специфічні поняття.

Третій етап засвідчив обізнаність дітей із якостями та властивостями сучасних освітніх засобів, способами їх використання, у деякого з дітей – навіть у самостійній діяльності.

Основний акцент, як завжди, ми робили на розвиток ініціативності активного мовлення маленьких здобувачів дошкільної освіти.

Після впровадження обґрунтованої вище методики розвитку мовлення дітей раннього віку, ми отримали наступні дані, які зазначені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Показники рівнів сформованості мовленнєвих навичок дітей раннього віку на формувальному етапі експерименту, у %

Групи / Рівні	В	Д	С	Н
ЕГ	14	20	42	24

КГ	5	12	35,5	47,5
-----------	---	----	------	------

За отриманими результатами можна зробити висновок, що за вищезазначеними показниками (табл. 2. 4.) у експериментальній групі на формувальному етапі експерименту рівень розвитку мовлення збільшився у цілому на 17%, що доводить ефективність запропонованої методики.

2.3. Результати дослідно-експериментальної роботи

Започатковуючи констатувальний етап експерименту, нами передусім був з'ясований стан розвитку мовлення дітей третього року життя, в якому більш ніж 80 % дітей мали низький рівень сформованості мовлення та мовленнєвої компетентності в цілому.

На формувальному етапі дослідження було впроваджено методику розвитку мовлення дітей третього року життя, яка обіймала комплексні заняття, дидактичні ігри, бесіди-оповідання тощо.

На формувальному етапі були отримані такі результати: високий рівень отримало 14% дітей експериментальної групи і 5 % контрольної групи; достатній – 20 % ЕГ і 12% малюків КГ; середній рівень у ЕГ – 42%, а у КГ – 35,5 %; низький же рівень мали 24% у експериментальній групі та 47, 5 % у контрольній групі.

Якісні результати проведеного дослідження засвідчив і контрольний етап експерименту, де висвітлюється тенденція на підвищення рівня оволодіння мовленнєвими компонентами, засобом впровадження розробленої методики з розвитку мовлення дітей раннього віку. (табл.2.3.)

Таблиця 2.5

Порівняльна характеристика рівнів розвитку мовлення дітей раннього віку до експерименту і після нього (контрольний етап експерименту), у %

Групи / Рівні	В	Д	С	Н
ЕГ до	4,2	12,2	30,5	53
КГ до	4	11,5	30	54,5
ЕГ після	14	20	42	24
КГ після	5	12	35,5	47,5

Отже, під час експериментального навчання вищого рівня розвитку компонентів мовлення досягли 14 % дітей, достатнього – 20%, середнього – 42 % і на низькому рівні перебували 24 % дітей раннього віку. Динаміка за рівнями складала: високий + 10%; достатній + 7,8%; середній – 11,5% і низький – 5,5 %.

Так, якщо на констатувальному етапі експерименту високий рівень мали в експериментальній групі – 4%, а у контрольній групі – 4,5%, то на кінець року його було зафіксовано у 14 % експериментальної і лише 5% - контрольної груп. На достатньому рівні перебували 12, 2% дітей третього року життя експериментальної і 11,5% - контрольної груп. Якщо на середньому рівні на констатуючому етапі знаходилося 35% дітей експериментальної групи і 36% - контрольної груп, то після формувального етапу експерименту цей показник становив 42% в експериментальній групі і 35,5% - у контрольній групах. Значно зменшилось на низькому рівні: з 53% до 24% у експериментальній групі, і з 54,5% до 47,5% - контрольній групі.

Таким чином, результати дослідження підтвердили ефективність запропонованої експериментальної методики розвитку мовлення дітей раннього віку.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження проблеми специфіки розвитку мовлення дітей раннього віку ми дійшли наступних висновків.

Важливою психологічною передумовою мовленнєвої діяльності є виникнення й формування потреби в спілкуванні. Під впливом емоційного спілкування формується предметна діяльність, яка в ранньому віці має характер практичної діяльності, що спрямована на засвоєння якостей та виокремлення предметів, сприяє набуттю досвіду використання різних освітніх засобів відповідно до наданих їм суспільних функцій.

У предметній діяльності спільно і під керівництвом дорослого виникає нова форма спілкування: ситуативно-ділова, де і відбувається подальше формування мовленнєвої діяльності малюка.

Обов'язковою умовою для розвитку первісного розуміння мовлення дорослого є реакція на словесне звертання педагога в аспекті ситуаційно-ділового спілкування.

У процесі здійсненого аналізу науко-методичної літератури з проблеми дослідження ми дійшли висновку, що діяльність, яка виникає під впливом освітніх засобів, поступово набуваючи ігрового характеру, викликає розвиток у малюка нової форми словесно-опосередкованого сприйняття. У міру розвитку змісту вербального сигналу починає формуватися друга сигнальна система, заснована на чуттєвому досвіді дитини, отриманому в ході практичної діяльності. У процесі спільної практичної діяльності з дорослими з'являється активне мовлення, що є найважливішим новоутворенням раннього дитинства.

Ураховуючи те, що всі види діяльності в ранньому дитинстві є за своєю структурою макродіяльністю, ми вважаємо за доцільне розглядати діяльність у таких взаємозв'язках, які передбачають наявність предметно-мовленнєвої діяльності, що визначається як діяльність, заснована на конкретному предметному змісті, де мовлення як складова частина

виступає не як провідна, а має допоміжну роль, і мовленнєво-предметної, визначеною О.В.Саприкіною, як діяльність, обумовлену певним тематичним змістом, основним стрижнем якої є діалогічна взаємодія дорослих і дітей, що обумовлено спільною метою і конкретним результатом мовлення. Тому головним видом взаємодії на таких заняттях є діалогічна взаємодія дорослих і дітей.

Також у дипломній роботі для здійснення експериментальної роботи було визначено критерії, показники та рівні розвитку мовлення дітей третього року життя, що наведені в **додатку А**.

На визначеному етапі становлення особистості дитини шляхом експерименту ми довели ефективність запропонованої методики з розвитку мовлення. Сприяли цьому сучасні освітні засоби: су-джок, фланелеграфи, бізіборди, сенсорні коробки, фетрові книги, килимки-трансформери (**Додаток Е**).

Під час експериментального навчання вищого рівня розвитку компонентів мовлення досягли 14% дітей, достатнього – 20%, середнього – 42 % і на низькому рівні перебували 24 % дітей раннього віку. Динаміка за рівнями складала: високий + 10%; достатній + 7,8%; середній – 11,5% і низький – 5,5 %.

Таким чином, одержані нами в процесі дослідження результати переконливо свідчать про те, що за умови дотримання відповідних методичних вимог та рекомендацій, кількісні та якісні показники мовленнєвого розвитку дітей раннього віку значно покращаються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Методист дошкільного закладу. – 2012. – № 2 – С. 2-12.
2. Богуш Б.О. Су-Джок - метод из Кореи / Б.О.Богуш. – М. : Альфа – Центр, 2010. – 64 с.
3. Богуш А. Методика навчання рідної мови дітей раннього віку / А. Богуш, Н. Маліновська. – Київ : Слово, 2019. – 392 с.
4. Буракова К. Бізіборд – дошка для розвитку дітей / Катерина Буракова // Дошкільне виховання. – 2019. – № 6. – С. 24-26.
5. Волошина О. Чарівні клубочки. Вправи з сенсорного розвитку для дітей до 3-х років [Текст] / Оксана Волошина // Дошкільне виховання. – 2019. – № 2. – С. 22-23.
6. Гавриш Н. Хто ти, маюку? [Текст] / Наталія Гавриш // Дошкільне виховання. – 2019. – № 8. – С. 4-10.
7. Гавриш Н.В. Залучення дітей до художнього слова: Метод. посібник. – Київ: ТОВ «Либідь», 2001. – с. 170.
8. Гавриш Н.В. Розвиток мовленнєвої творчості дітей. – Харків: ТОВ „Лебедь”, 2002. – 218 с.
9. Ежова А.М. Развитие эмоций в совместной с педагогом деятельности / А.М.Ежова // Дошкольное воспитание. – 2005. – №2. – С. 20 – 27.
10. Иванов-Смоленский А.Г. Результаты исследования высшей нервной деятельности человека (в онтогенезе). – М.: Медицина, 1981. – 438 с.
11. Исинина Е.И. Дословесный этап развития речи у детей раннего возраста: Хрестоматия: Учеб. пособие / Сост. К.Ф. Содова. – М.: Лабиринт, 2006. – С. 57 – 78.

12. Каминская В.Г. Детская психология и психофизиология: Учеб. пособие. – М.: ФОРУМ, 2006. – 278 с.
13. Коваленко А. Су-джок для розвитку мовлення мовлення діток [Текст] / Анжеліка Коваленко // Дошкільне виховання. – 2018. – № 4. – С. 32-33.
14. Кольцова М.М. Развитие у детей сигнальных систем. – Л.: Наука, 1984. – 172 с.
15. Леонтьев А.Н. Психика: проблемы развития / А.Н.Леонтьев. – 4-е изд. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 594 с.
16. Лисина М.И. Онтогенез общения и проблемы его становления. – М.: Педагогика, 1996. – 164 с.
17. Мацюк К. Використання фетрової книжки в роботі з дітьми раннього віку [Текст] / Катерина Мацюк // Дошкільне виховання. – 2019. – № 2. – С. 20-21.
18. Новосёлова С.Л. Особенности развития мышления в раннем возрасте. – М.: Педагогика, 1988. – 159 с.
19. Обрусник К. Дидактичний посібник килимок-трансформер для дітей молодшої групи[Текст] / Катерина Обрусник // Дошкільне виховання. – 2018. – № 7. – С. 19.
20. Пак Чжэ Ву. Теория и практика Су Джок терапии: серия книг по методу Су Джок / Чжэ Ву Пак. – М. : Академия, 2016. – 208 с.
21. Паливода О. Роль фланелеграфа у розвитку мовлення наймолодших [Текст] / Оксана Паливода // Дошкільне виховання. – 2012. – № 8. – С. 31-33.
22. Педагогика: Учеб. пособие для студентов пед. вузов и пед. колледжей / Под ред. П.И.Пидкасистого.- М.: Высшая школа, 1996.- 612 с.
23. Педагогічна концепція Марії Монтессорі: Навчальний посібник / М. Чопіль, Н. Дудик. – Київ : Видавничий дім «Слово», 2018. – 282 с.

24. Полєвікова О.Б., Береснева А.І. Використання методу суджок в освітніх ситуаціях з дітьми раннього віку // The 5th International scientific and practical conference “Dynamics of the development of world science” (January 22-24, 2020) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. – P.835-841.

25. Полєвікова О.Б., Макарова А.П. Бізіборд як ефективний засіб саморозвитку дітей раннього віку / О.Б.Полєвікова, А.П.Макарова // The 2nd International scientific and practical conference “Innovative development of science and education” (April 26-28, 2020) ISGT Publishing House, Athens, Greece. 2020. – P. 352-356.

26. Полєвікова О.Б., Макарова А.П. Організація розвивального середовища в ранньому дитинстві / О.Б.Полєвікова, А.П.Макарова // The 1st International scientific and practical conference —Modern science: problems and innovations (April 5-7, 2020) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2020. – P. 421-426.

27. Полєвікова О.Б., Шурда Ж.І. Мовленнєва особистість у лінгводидактичному просторі дошкілля // The 12th International conference “Science and society” (June 7, 2019) Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton, Canada. 2019. – P.77-87.

28. Половіна Г. Що спонукає до раннього розвитку дитини: потреби соціуму чи батьківські амбіції? [Текст] / Ганна Половіна // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2019. – № 9. – С. 23-31.

29. Програма розвитку дітей до трьох років “Оберіг”. – Київ : Генеза, 2014. – 160 с.

30. Рібцун О. Збагачення словника дітей 3-го року життя [Текст] / Оксана Рібцун // Дошкільне виховання. – 2019. – № 6. – С. 14-17.

31. Рібцун О. Методичні поради для батьків раннього віку щодо звуковимови малят / Оксана Рібцун // Дошкільне виховання. – 2019. – № 8. – С. 16-18.

32. Роменець В.А. Психологія творчості: посібник – К.: Либідь, 2006. – 298 с.

33. Рубинштейн С.Л. Общая психология / С.Л.Рубинштейн. – СПб: Питер, 2004. – 730 с.
34. Слободянюк К. Сенсорні посібники для малят [Текст] / Катерина Слободянюк // Дошкільне виховання. – 2020. – № 4. – С. 32-36.
35. Словник-довідник з лінгводидактики : [навч. посібн.] / Кол. авторів за ред. М. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2016. – 420 с.
36. Теорія і практика розвитку мовлення дітей раннього віку : / А.М.Богущ, Н. В. Гавриш, О. В. Саприкіна. – 2-е вид. – К. : Видавничий Дім “Слово”, – 2016. – 418 с.
37. Товкач О. Методи розвитку мовлення наймолодших / Олена Товкач // Палітра педагога. – 2018. – № 6. – С. 3–6.
38. Хризман Т.П. Речь, эмоции и активность ребёнка. – М.: Мысль, 2011. – 241 с.
39. Швачкин Н. Х. Фонематическое восприятие в раннем возрасте и его развитие // Изв. АПН РСФСР. – 1968. – Вып. 64. – 124 с.
40. Эльконин Д.Б. Детская психология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Ред.-сост. Б.Д. Эльконин. – М.: Изд. центр „Академия”, 2014. – 374 с.
41. Эльконин Д.Б. Психологическое развитие в раннем возрасте: Избр. психол. тр. – Иркутск: МОДЭК, 1995. – 416 с.

ДОДАТКИ ДОДАТОК А

МЕТОДИКА № 1 “ВИВЧЕННЯ РОЗУМІННЯ МОВЛЕННЯ”

Мета: виявити рівень сприйняття мовлення дорослого.

Матеріал: лялька та 4 – 5 добре знайомих дітям предметів (чашка, собачка, брязкальця, тарілка тощо).

Процедура проведення: дослідження проводиться індивідуально з кожною дитиною.

1 ситуація. Перевірити чи обзивається дитина на своє ім'я.

2 ситуація. Попросити дитину вказати на називаємий предмет.

3 ситуація. Запропонувати дитині показати у ляльки ту чи іншу частину лица чи тіла.

4 ситуація. Попросити дитину знайти аналогічну частину лица чи тіла у себе.

5 ситуація. Попросити дитину дати названий предмет.

6 ситуація. Запропонувати виконати з предметом конкретні дії (скласти кубики в коробку). Завдання ускладнюється в залежності від віку дитини.

7 ситуація. Запропонувати малюку зробити ті чи інші рухи руками, ногами, головою, усім корпусом.

Формулювання завдань можна повторити декілька разів.

Опрацювання отриманих результатів. Усі дані занести у таблицю, де відмітити число повторювань формулювань завдань, необхідних для того, щоб дитина його зрозуміла, число вірно виконаних завдань. Число повторювань визначає кількість набраних дитиною балів: 1 раз – 2 бали, 2 рази – 1 бал (при виконанні завдань), 0 балів (при невиконанні завдання). Більше 2 разів – 0 балів.

Висновки про рівень розвитку мовлення.

Якщо дитина набрала від 12 до 14 балів, то *високий рівень* розуміння мовлення; від 8 до 11 балів – *достатній рівень* розуміння мовлення; від 7

до 5 балів – *середній рівень*, нижче 5 балів – *низький рівень* розуміння мовлення.

ДОДАТОК Б

МЕТОДИКА № 2 “ЗНАЙДИ ІГРАШКУ”

Мета: виявити розуміння мовлення дорослого.

Матеріал: різноманітні знайомі предмети (іграшки, пірамідки, ляльки).

Процедура проведення: у процесі ігрової діяльності поспостерігати за тим, як дитина реагує на предмети: сконцентровано чи вдивляється в іграшки, чи бере в руки, чи викликає іграшка відповідну реакцію, усмішку, чи розуміє звернену до нього мовлення дорослого.

Опрацювання отриманих результатів. Усі дані занести в таблицю, де записати вищезазначені параметри оцінювання розуміння мовлення дитиною дорослого. Число виконаних фрагментів визначає кількість отриманих дитиною балів. Якість виконання: 5 балів – у мовленні дитини зустрічаються всі 5 наведених фрагментів, визначаючих результативність. 3 – 4 бали – 3 – 4 виконаних фрагментів, визначаючи розуміння мовлення. 0 – 2 бали – 0 – 2 виконаних фрагментів, визначаючих розуміння мовлення.

Висновки про рівень розвитку мовлення.

5 балів – *високий рівень* розуміння; 4 бали – *достатній рівень*; 3 бали – *середній рівень*; нижче 3 балів – *низький рівень*.

ДОДАТОК В

МЕТОДИКА № 4 “НАЗВИ ЩО ТИ БАЧИШ”

Мета: виявити стан звуковимови.

Матеріал: предметні картинки.

Процедура проведення: підбір предметних картинок здійснювався так, щоб в їх назви входили ті звуки, які перевіряються: на початку, в середині та в кінці слова. Якщо дитина не правильно вимовляє звук у слові, необхідно запропонувати вимовити це слово з даним звуком за наслідуванням, а потім прямі та зворотні склади з цим звуком.

Опрацювання отриманих результатів. Усі результати відмічаються в таблиці, де фіксуються помилки у вимовлянні звуків: на початку, в середині та в кінці слова, відмітити скорочують чи спрощують діти складову структуру слова, чи використовують вже присутні в ньому звуки, замінюючи ними звуки, ще не сформовані у вимові. Правильне вимовляння оцінюються в 1 бал, не правильне – 0 балів. 13 балів – усі звуки вимовляються чітко, скорочує і не спрощує складову структуру, не замінює; 10 – 12 балів – спрощує і замінює звуки ще не сформовані в його вимові: [p]; 5 – 9 балів – не вимовляє звуки дрижачі, щільові, змичні; 0 – 4 балів – дитина вимовляє лише голосні і звуки раннього онтогенезу.

Висновки про стан звуковимови.

13 балів – *високий рівень*; 10 – 12 балів – *достатній рівень*; 5 – 9 балів – *середній рівень*; нижче 5 балів – *низький рівень*.

ДОДАТОК Г

МЕТОДИКА № 6 “ОПИШИ КАРТИНКУ”

Мета: виявити стан контекстного мовлення.

Матеріал: сюжетні картинки.

Процедура проведення: дослідження проводиться індивідуально. Дитині пропонуються сюжетні картинки: “Діти грають у піжмурки”, “Мама і тато вчать дівчинку кататися на лижах”, “Хлопчики бігають навипередки”, “Лікар лікує дівчинку”, “Дідусь доглядає троянди”. Пропонується наступна інструкція: “Подивись уважно на картинку і розкажи, що ти на ній бачиш. Можеш дати назви”.

Опрацювання даних: 1 – кількість іменників (категорії однини і множини); 2 – кількість дієслів (категорії однини і множини); 3 – категорії доконаного і недоконаного виду; 4 – прийменники, 5 – наявність займенників; 6 - зв'язне мовлення.

Кількісні показники використання категорій слів дітьми третього року життя

Вік / категорії слів	Третій рік життя
Іменник	42,73
Дієслово	39,55
Прикметники	0,50
Числівники	0,30
Займенники	0,21
Прислівники	3,23
Прийменник	3,10
Сполучник	1,80
Частки	3,50
Вигук	5,08

Примітка: у таблиці представлені зведені якісні показники використання категорій слів дітьми. Данні отриманні в результаті дослідження за мовленням дітей та виконання завдань у ситуаціях стимулювання мовлення.

Оцінка результатів: 6 балів – у мовленні дитини зустрічається 6 фрагментів; 4 – 5 балів – 4 – 5 фрагментів мовлення; 2 – 3 бали – 2 – 3 фрагменти мовлення; нижче 2 балів – не більше 1 фрагмента мовлення

Висновки про рівень розвитку контексного мовлення.

6 балів – *високий рівень*; 4 – 5 балів – *достатній рівень*; 2 – 3 бали – *середній рівень*; нижче 2 балів – *низький рівень*.

ДОДАТОК Д
ЗРАЗКИ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ЗАСОБІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ
МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ
МАСАЖЕРИ СУ-ДЖОК

ФЛАНЕЛЕГРАФ

БІЗБОРД

СЕНСОРНІ КОРОБКИ

ФЕТРОВІ КНИЖКИ

КИЛИМКИ-ТРАНСФОРМЕРИ

Додаток Ж
КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

**ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, **Єленич Тетяна Володимирівна**, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
 - самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

11.11.2020

(дата)

(підпис)

Те Тетяна Єленич

(ім'я, прізвище)

